

apunts a contrallum

Un record per a Joaquim Jordà

Josep Carles Romaguera

*"A mi la normalitat
no m'agrada"*

Joaquim Jordà

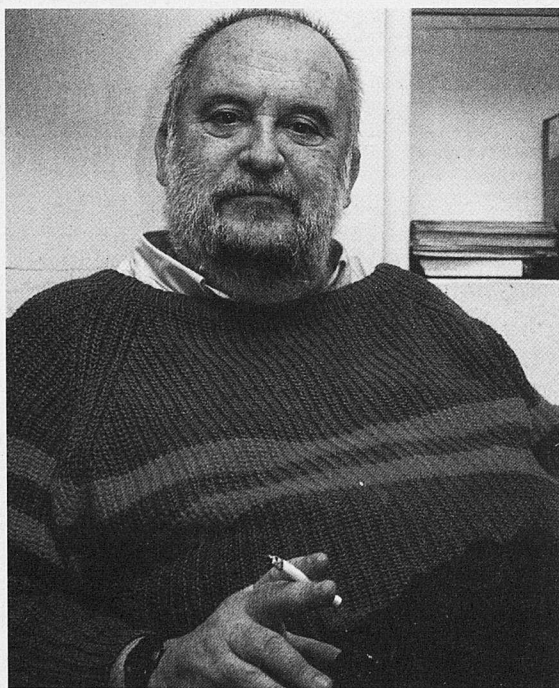
Quan la seva gent més propera pensava que Joaquim Jordà havia superat una nova adversitat, després de sobreviure a un infart cerebral patit el 1999, resulta que el càncer de fetge que recentment li havien diagnosticat, i al qual havia decidit fer front sense recórrer al tractament de la quimioteràpia —"Em van dir que si hi renunciava viuria dos a tres mesos de mitjana. I si me l'administraven, em donaven dotze o tretze mesos. Estava clar que hi renunciaria"—, no va consentir semblant desafiament. Així, però, era l'actitud d'una de les personalitats més heterodoxes i admirables que la nostra cinematografia ha tingut mai, marcada per una actitud inconformista i per unes circumstàncies heterogènies que provocaren que la seva trajectòria com a cineasta esdevingués atzarosa i misteriosa, malauradament desconeguda, encara que no siguin pocs els seus camarades, amics o deixebles, com José Luís Guerin o Isaki Lacuesta, que la continuïn reivindicant, al marge de les seves virtuts estètiques, sobretot per la seva independència respecte la convencional i industrial producció cinematogràfica.

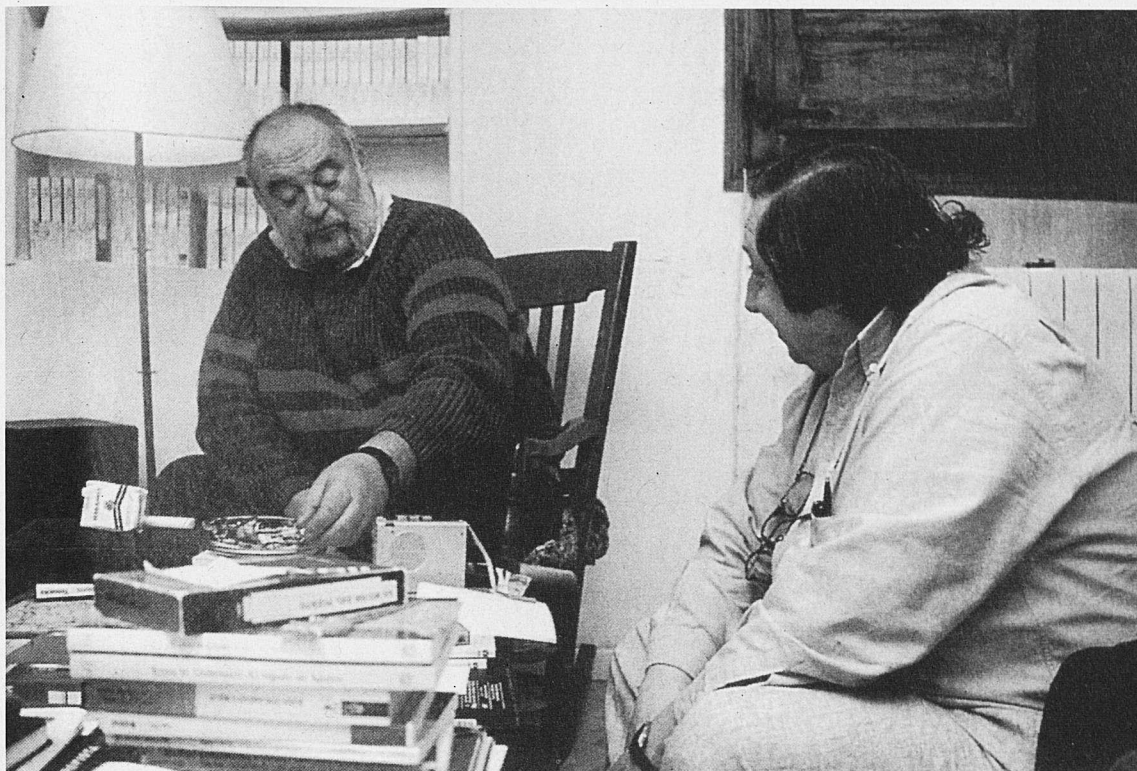
Des dels inicis va ser la seva existència un enfrontament amb l'adversitat de les circumstàncies —una vida sotmesa a la paradoxa, com assenyala-

va Miritto Torreiro en un text d'acomiadament—, com va poder comprovar en la seva infància a la seva Santa Coloma de Farners natal, quan havia de patir les hostilitats dels fill de pares rojos perquè el seu pare, a més de ser el notari el poble, era el Jefe Provincial del Movimiento. Tan sols el cinema, sota la imatge heroica de Tom Mix o la perturbadora de Nosferatu, li oferiria una via d'escapament, davant unes imposicions familiar que anaven des de l'intent matern de matricular-lo en un internat jesuïta o de les propostes paternes de fer-lo ingressar en un col·legi alemany d'ideologia nazi. Finalment, la llicenciatura en Dret per la Universitat de Barcelona satisfaria les exigències familiars, però la seva animadversió a tantes imposicions portaria una petita venjança en forma d'ingrés en el Partit Comunista i de marxa cap a Madrid per estudiar a l'Instituto de Investigaciones Cinematográficas —la futura Escuela Oficial de Cine— on coincidiria amb les principals figures de l'anomenat "nuevo cine español": Carlos Saura, com a professor, i alumnes com Basilio Martín Patino, Mario Camus, Francisco Regueiro o José Luis Borau. Fou dins aquest ambient en què Joaquim Jordà codirigí, juntament amb Julian Marcos, *Día de los muertos*, un documental produït per l'UNINCI, vinculada al Partit Comunista, sota l'apadrinament de Ricardo Muñoz Suay i Juan Antonio Bardem.

Assolida la formació tocava el retorn cap a casa, cap a la Barcelona que Joan de Segarra definí com la *gauche divine*, i que es caracteritzava per unes aspiracions cosmopolites que l'apartessin de l'hermetisme moral i la mediocritat cultural degudes a la mentalitat precintada i opressiva del franquisme. Es buscava una exaltació vital, desfeta de prejudicis, que trobaria la seva manifestació artística en l'anomenada Escola de Barcelona —etiqueta encunyada per Muñoz Suay qui esmentà el nom en un article publicat a *Fotogramas*—, contrària a caure en l'existencialisme desesperat i la crítica social posades en pràctica des de Madrid i més tendent a explorar noves formes expressives que manifestessin unes noves formes d'entendre la vida. Formarien part de l'esmentada escola, que, malgrat la seva fugacitat, va tenir el suficient temps per deixar una llarga llista de pel·lícules que qualche dia convendria repassar, Jordà mateix, però també altres figures importants com Jacinto Esteva, Carlos Durán, Pere Portabella, Vicente Aranda o Gonzalo Suárez. Un grup heterogeni, donades les marcades diferències entre uns i altres, com les seves respectives trajectòries s'han encarregat de demostrar, i entre els quals Jordà s'erigí en un dels caps més visibles per la seva participació a *Dante no es únicamente severo*, projecte sorgit com una pel·lícula d'episodis, però que al final quedà reduïda en un díptic dirigit per Jacinto Esteva i Joaquim Jordà.

Joaquim Jordà.





Joaquim Jordà entrevistat per Antonio Castro el novembre de 1996 per la revista *Dirigido* por arran de l'estrena de la pel·lícula *Cuerpo en el bosque*.

Però aquell dit castellà de "fue bonito mientras duró" el podríem aplicar a l'Escola de Barcelona, que perduda en un carreró sense sortida, enlluernada pel simbolisme i una estètica que tan sols buscava cridar l'atenció pel simple fet de fer-ho, convertida, al cap i a la fi, en un punt de reunió per a snobs, havia esgotat en menys d'una dècada l'impuls que l'originà. Conscient de tot allò, Jordà no va dubtar a marxar cap a Itàlia, on al llarg de quatre anys dirigí cinc pel·lícules —a més de preparar nombrosos projectes—, totes elles molt marcades pel seu compromís social i polític amb l'esquerra. Fou una època en què Jordà posà de manifest la seva independència, en tant que desvinculada dels circuits comercials convencionals, i el seu compromís, sempre des d'una perspectiva comunista, però és també una època de frustració davant la impossibilitat d'engegar projectes més personals, la qual cosa provocà un precipitat retorn cap a Barcelona.

A finals dels setanta era evident que el panorama havia canviat de manera substancial, però Jordà, allunyat del cinema, desenvolupa una valuosa tasca com a traductor —"la meva veritable professió", arribarà a reconèixer. Posteriorment reprèn la seva activitat com a guionista per altres directors, com Vicente Aranda,, i que perllongarà durant la seva vida amb col·laboracions amb directors com Marc Recha. Finalment l'any 1979, Jordà decideix tornar a la direcció, quan és contractat pels treballadors d'una fàbrica barcelonesa, Numax, per deixar constància d'una disputa entre els assalariats i els propietaris, interessats aquests últims en declarar una suspensió de pagaments per tal de lucrar-se amb un negoci immobiliari. De nou, en marxa, el director continua el seu insòlit periple cinematogrà-

fic, en un documental, *Numax presenta...*, que, en principi, sembla una apologia de la revolució obrera i s'acaba convertint en un cru retrat del desencís que provoquen les utopies.

A continuació, al llarg dels anys vuitanta, Jordà va romandre en l'oblit, després de no assolir cap dels nombrosos projectes que proposà i veure's obligat a exercir les tasques de traductor, guionista i professor. No va ser fins l'any 1990 quan porta a terme *El encargo del cazador*, un oferiment de Dària Esteva, que li proposà que muntés el material inèdit filmat pel seu pare, l'antic company i amic Jacinto Esteva, a l'Àfrica els últims anys. A partir d'aquesta idea es desenvolupa un projecte molt més complex i ambiciós, consistent a assolir alhora un retrat del cineasta misteriosament desaparegut i tot un col·latge al voltant d'una generació ja desmembrada. De manera precisa, Jordà conserva la distància i el to adequats per tal de no caure ni en la nostàlgia, ni l'autocomplaença ni tampoc en la crítica terrible i despiatada.

Llavors Jordà inicia la seva etapa més prolífica, a més de ser la de major reconeixement per part del públic —el seu cinema gaudeix de majors mitjans de distribució i exhibició— i de la crítica. Sorprenentment, però, introdueix un nou viratge en la seva filmografia en realitzar una obra de ficció, la segona després de *Dante no es únicamente severo*. *Cuerpo en el bosque*, sota l'ombra chabroliana, esdevé un *thriller* rural, que acaba per endinsar-se amb un fort component de mordacitat dins una Catalunya profunda, caracteritzada per la hipocresia i la corrupció. A continuació, i sorgida com un projecte del Màster de Documental de la Pompeu Fabra, on impartirà classes, realitzarà *Mones com las*

Monos como
Becky.



Becky, que sorgeix com un intent de fer una biografia del metge portuguès Egas Moniz, Premi Nobel pel seu descobriment de la lobotomia, però que acaba anant molt més enllà en convertir-se en un perturbador i apassionant anàlisi del concepte de "normalitat" que desembocà en un soterrament de qualsevol divisió entre la bogeria i la cordura, de la mateixa manera que el film dissol, de forma coherentment estètica, qualsevol distinció entre realitat i ficció —en el film apareix Jordà mateix i l'equip de rodatge i es fan referències al material que es filma, així com també s'inclouen imatges de l'operació a

la qual fou sotmès el cineasta quan poc abans havia patit un infart cerebral.

De nens serà el seu següent i ambiciós projecte. Al llarg de més de tres hores, en què es barreja el documental amb la *performance* el director català es disposa a desenvolupar l'exposició de les dues últimes dècades de vida al barri del Raval. Prenent com a punt de partida una trama de pederàstia, però sobretot la manipulació amb la qual fou tractada tant pels responsables del judici com pels mitjans de comunicació, Jordà dispara contra el sistema, contra els interessos polítics d'una trama immobiliària, i de nou sent una terrible atracció cap allò que el més comú dels mortals considera "anormal", en aquest cas a través de la figura d'un indefens i dilapidat Xavier Tamarit, un dels principals acusats per presumptes abusos a menors. A continuació, Jordà recupera els antics treballadors de la fàbrica Numax per rodar el documental *Veinte años no es nada*, en què reflexiona sobre quantes d'aquelles aspiracions que manifestaven els protagonistes en la pel·lícula filmada dues dècades abans s'han complert o no. I malgrat Jordà ens ha dit adéu, ho ha fet deixant-nos un dels seu més apreciats projectes, *Del otro lado del espejo*, en què planteja el tema de l'agnòsia, un mal que l'afectava des que patí l'infart cerebral, una estranya dolència neurològica que l'impedia associar significat i significat, la qual cosa l'impedia no ja reconèixer persones sinó també qualsevol objecte. De nou, l'enfrontament envers l'adversitat i l'obsessió patològica per tot allò que resulta "anormal" a través de la passió pel cinema. Així ens ho diu el seu testament filmic. ■

Rosy de
Palma a
*Cuerpo en
el bosque*.

